

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/120981>

Please be advised that this information was generated on 2020-10-21 and may be subject to change.

de indruk dat er geen sprake was van een bewust ingaan tegen religieuze regels, zelfs dat velen dat prima konden combineren.

Voor deze studie is vooral gebruik gemaakt van de *pinkassiem*, de protocollenboeken van de Asjkenazische gemeente. Het zou de moeite waard zijn om het beleid van de rabbinale rechtbank, het *beth din*, te vergelijken met rechtszaken waarin joden voor het algemene gerecht moesten verschijnen. Waar lagen precies de grenzen van de rabbinale jurisdictie? In hoeverre leidde het joodse recht tot andersoortige straffen dan het algemene gerecht oplegde? Al lezende dringt zich ook de vraag op: waren er ook joden die probeerden onder de ban uit te komen,

door zich aan de joodse gemeenschap te onttrekken en over te stappen naar een andere religieuze denominatie?

Hoewel de eindredactie van het essay beter had gekund (zo is het anachronistisch om in de achttiende eeuw over de Nederlandse Hervormde Kerk te spreken), is *Schuld en boete in joods Amsterdam* een waardevolle publicatie waarin voor velen ontoegankelijke Hebreeuws-Jiddische bronnen worden blootgelegd. Het levert ons een uniek inkijsje in het Amsterdams-joodse leven tijdens het *ancien régime* op.

Bart Wallet

Universiteit van Amsterdam

Gerrit Paape (1752-1803) was een broodschrijver.

Hij was van bescheiden afkomst, kon niet terugvallen op familiekapitaal, en schreef allereerst om zijn gezin te onderhouden. Schrijvers die van hun werk konden leven waren er in de tweede helft van de acht-

tiende eeuw nog nauwelijks in Nederland. De alleskunner Paape was een uitzondering, die er alleen in slaagde het hoofd boven water te houden dankzij een productiviteit van jewelste. Het is weliswaar niet alles goud wat er blinkt in het zeer gevarieerde oeuvre dat dit heeft opgeleverd (gelegenheidsgedichten, toneelstukken, Bijbelse epen, reisverhalen, geschiedenissen, vertalingen en meer), maar er zitten zeker ook juweeltjes tussen: satires als *Reize door het Aapenland* en *De Bataafsche Republiek* behoren zonder twijfel tot het beste wat de achttiende-eeuwse Nederlandse literatuur heeft voortgebracht.

Peter Altena, die van de *Levens en Werken* van Paape gedurende de afgelopen twee decennia zijn levenswerk heeft gemaakt, had deze vergeten klassiekers eerder al opnieuw onder de aandacht gebracht met toegankelijke heruitgaven. Met een ruim achthonderd pagina's dikke biografie completeert Altena nu de rehabilitatie van de belangrijkste literator van het Nederlandse revolutietijdvak, die hij zelf karakteriseert – en men kan dit alleen maar beamen – als 'een uitzonderlijk schrijver [...] met een bijzonder humoristisch talent en met in zijn beste werk een scherp oog voor het absurde in het menselijk gedrag' (p. 678).

Behalve door een pas tegen het eind van zijn leven

Nieuwe Tijd

Gevallen van een kees

Peter Altena, Gerrit Paape (1752-1803). Levens en werken (*Uitgeverij Vanilt; Nijmegen 2012*) 837 p., ill., €39,95 ISBN 9789460040641

aflatende publicatiedrang wordt Paapes levensloop gekenmerkt door twaalf steden en dertien ambachten. Vanaf de vroege jaren tachtig raakte hij betrokken bij de hervormingsgezinde patriottenbeweging in zijn geboorteplaats Delft. Het was in deze periode dat Paape, die zijn loopbaan

was begonnen als plateelschilder en zich in zijn vrije tijd had toegelegd op de dichtkunst, de stap waagde naar politiek proza. Waar zijn dichtwerk Paape enige bekendheid had bezorgd in Delft en in het Haagse genootschapsleven, maakte hij nu voor het eerst landelijk naam met tegen het stedelijke regentendom gerichte spotschriftjes. Toen de patriotten in 1787 voorlopig het onderspit delfden, behoorde Paape tot de vele Nederlanders die hun heil zochten in het buitenland. Vanuit Antwerpen en later vanuit Duinkerken leverde hij enkele originele Nederlandse bijdragen aan het genre van de emigrantenliteratuur, totdat hij als *aide de camp* annex propagandist van de patriotse militaire held Herman Daendels terugkeerde in de Republiek. Na kortstondig als courancier te hebben gewerkt in Den Bosch kwam Paape terecht in Dordrecht, waar hij gedurende het eerste jaar van de Bataafse Republiek floreerde in de rol van politiek activist. Paape bekleedde het voorzitterschap van de Centrale Vergadering, een landelijk orgaan waarin lokale politieke sociëteiten zich verenigd hadden en dat kortstondig furore maakte als van onderaf georganiseerde volksvergadering.

Altena besteedt terecht ruimschoots aandacht aan deze vaak vergeten episode van het revolutietijdvak, zoals

hij eigenlijk ruimschoots aandacht besteedt aan iedere fase in Paapes leven. Na ruim twintig jaar onderzoek heeft hij zich verdiept in elk van de milieus waarin Paape verkeerde, van het Delftse genootschapsleven in de jaren zeventig tot de uiterst gecompliceerde revolutionaire situatie in Leeuwarden, waar Paape in 1796 zou worden aangesteld als raadsheer. Zoals het hoort in een schrijversbiografie heeft de neerlandicus Altena bovendien volop oog voor Paapes werk, dat hij vakkundig in zijn literaire context plaatst. Zelfs als de biograaf gelijk mocht hebben wanneer hij stelt dat zijn eigen schrijverschap het kwalitatief moet afleggen tegen dat van zijn protagonist, doet hij dit alles in een stijl die prettig genoeg is om de lezer ook gedurende Paapes minder opwindende eerste levenshelft bij de les te houden.

Vragen blijven er ook na lezing van deze voorlopig definitieve Paapebiografie zeker nog bestaan, bijvoorbeeld waar het gaat om de relatie tussen Paapes *levens* en zijn *werken*. Tot de centrale thema's in Paapes satirische werk uit de late jaren negentig behoren de baantjesjagerij en vriendjespolitiek waartegen de patriotten in het geweer waren gekomen, maar die later ook in eigen patriotse kring lastig bleken uit te bannen. Paapes verkenning van deze thematiek loopt parallel met zijn eigen pogingen een openbaar ambt te verwerven en zo uit de staatsruif mee te eten; hij deed daarbij zonder enige schroom een beroep op oude patriotse vrienden als Wybo Fijnje en Pieter Vreede, die nu behoorden tot de leidende revolutionairen. Uiteindelijk vond hij zo emplooi als ambtenaar bij het agentschap (wij zouden zeggen ministerie) voor Nationale Opvoeding, waarna hij na enig verloop van tijd niet of nauwelijks meer iets publiceerde. Deze stap becommentarieerde Paape op satirische wijze in het

periodiek *De Revolutionaire Vraagstuk*, een van zijn laatste publicaties, waarin een personage stelde dat de overheid lastige 'paskwilschrijvers' onschadelijk kon maken wanneer zij de beduchtsten onder hen een ambt gaf, zodat ze zouden veranderen in 'eerlyke Liederen en nuttige Leden der Maatschappij' (p. 641).

Altena leest dit als een commentaar op Paapes 'promotie' van schrijver tot ambtenaar, maar veel van de vragen die hiermee samenhangen laat hij onbeantwoord. Op welke manier bracht Paape zijn eigen ambtshonger in overeenstemming met de patriotse ideologie die hier zo fel tegen gekant was? Als hij zijn schrijverschap uiteindelijk beschouwde als broodwinning bij gebrek aan een betere betrekking, heeft dit dan ook gevolgen voor de wijze waarop we zijn kritische patriotse commentaren moeten interpreteren? En hoe laat zich dan het politieke activisme verklaren dat Paape ook buiten zijn geschriften om aan de dag had gelegd? Het is te gemakkelijk om te concluderen dat dit allemaal maar schijn is geweest. Een genuanceerde verklaring is geboden, die ons iets zou leren over Gerrit Paape, maar waarschijnlijk ook over veel van zijn patriotse tijdgenoten. Altena heeft zich als biograaf terughoudend opgesteld: hij laat de lezer kennismaken met Paapes spot, zijn moraal en zijn gedrag, maar speculeert er niet over hoe alles zich in Paapes hoofd tot elkaar verhield. Dit is een veilige keus, maar ook een gemiste kans: als iemand zich deze vrijheid had mogen permitteren, was het de onbetwiste Paapekenner Altena geweest.

Joris Oddens

Radboud Universiteit Nijmegen / Universiteit van Amsterdam